

DEMİRCİ AĞZINDAN DERLEME SÖZLÜĞÜ'NE KATKILAR-3 (ARAÇ GEREÇLER)

Contributions to the Compilation Dictionary of Demirci Dialect-3 (Tools and Equipment)

Prof. Dr. Cihan ÇAKMAK

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, Tokat, Türkiye, cihan.cakmak@gop.edu.tr

Araştırma Makalesi/Research Article

Öz

Geliş/Received

05.07.2024

Kabul/Accepted

25.12.2024

Sayfa/ Page

1-20

Ağız araştırmaları dilin saklanıp korunması ve gelecek nesillere aktarılmasında en önemli çalışmalar arasında yer almaktadır. Bu amaçla Cumhuriyet'in ilk yıllarında bizzat Atatürk'ün emriyle başlatılan halk ağzından derleme çalışmaları sonraki yıllarda Anadolu'nun en ücra köşelerinde görevli gönüllü öğretmenler tarafından milli bir görev bilinenek gerçekleştirilmiştir. Anadolu'dan derlenen bu kelimeler daha sonra Derleme Sözlüğü adıyla neşredilerek kayıt altına alınmıştır. Türkiye'de son yıllarda il merkezlerinin içinde bulunduğu pek çok ağız çalışması yapılmıştır. Buna karşılık ilden daha küçük ilçe, kasaba, köy gibi yerleşim yerlerine ait çalışmalara daha az rastlanmaktadır. Oysa illere oranla günlük hayatın hızından ve teknolojinin zararlı etkilerinden kendini korumayı başaran Anadolu insanının konuşma dilinde pek çok arkaik ögeye rastlamak mümkündür. Bu çalışmada Manisa'nın merkeze en uzak yerleşim yerlerinden Demirci ilçesine bağlı 78 köyden derlenen söz varlığı tematik bir yaklaşımla ele alınmıştır. İnceleme Demirci ağızlarında yer alan araç gereçlere ait kelimelerin tematik listesine dayanmaktadır. Çalışmada Demirci ağızlarında tespit edilip Derleme Sözlüğü'nde yer almayan kelimeler incelenecektir. Ayrıca Demirci ağızları ile Derleme Sözlüğü'nde yer alan benzer madde başlarının anlam farklılıkları da ortaya konacaktır.

Anahtar Kelimeler: Derleme Sözlüğü, söz varlığı, araç gereç adları, Demirci ağızı.

Abstract

Dialect researches are among the most important studies in preserving and protecting the language and transferring it to future generations. For this purpose, in the first years of the Republic, the compilation of the dialect of the people, which was initiated by the order of Atatürk himself, was carried out by volunteer teachers working in the remotest corners of Anatolia in the following years, knowing that it was a national duty. These words compiled from Anatolia were later published and recorded under the name of Compilation Dictionary.

In recent years in Turkey, many dialect studies have been conducted in provincial centres. On the other hand, studies on settlements such as districts, towns and villages smaller than the provinces are less common. However, it is possible to find many archaic elements in the spoken language of Anatolian people who manage to protect themselves from the speed of daily life and the harmful effects of technology compared to the provinces. In this study, the vocabulary collected from 78 villages of Demirci district, one of the most remote settlements of Manisa, is examined with a thematic approach. The analysis is based on the thematic list of the words belonging to the tools in Demirci dialects. In the study, the words that are found in Demirci dialects but not included in the Compilation Dictionary will be analysed. In addition, the differences in the meaning of similar items in Demirci dialects and the Compilation Dictionary will be revealed.

Keywords: Compilation Dictionary, vocabulary, tools names, Demirci dialect.

Atıf/Citation: Çakmak, C. (2024). Demirci ağzından Derleme Sözlüğü'ne katkılar-3 (araç gereçler). *International Journal of Filologia*. ISSN: 2667-7318 7(12), 1-20.

Giriş

Tarihin en eski medeniyetlerinden birine sahip olan Türklerin dilleri de bir o kadar eski ve köklüdür. Dillerin zenginliği ise yazılı ve yazılı olmayan kültür hazinelerinde saklıdır. Her ne kadar İstanbul Türkçesi, Türkiye Türkçesi için standart yazı dili olarak kabul edilse de halkın konuşma dilinde ve sözlü kültüründe arkaik pek çok dil verisine rastlamak mümkündür. 1932 yılında Atatürk'ün önderliğinde kurulan Türk Dili Tetkik Cemiyetinin ilk faaliyetlerinden biri halk ağzından derleme çalışmaları yapmak olmuştur. Derlenen söz varlığı 1932 yılında "Halk Ağzından Söz Derleme Dergisi" başlığı altında yayımlanmıştır (Biray, 2009, s. 748). 1933 yılında tüm yurttaki bir derleme seferberliği başlatılmış, 1932-1960 yılları arasında geniş çaplı bir ağız çalışması yapılmıştır. 1939-1957 yılları arasında 5 ciltlik "Türkiye'de Halk Ağzından Söz Derleme Dergisi", 1963-1982 yılları arasında ise 12 ciltlik "Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü" yayımlanmıştır (Oruç Aslan, 2018, s. 67; Akar, 2009, s. 6; Bulut, 2020, s. 117; Tuğluk, 2021, s. 145).

Derleme Sözlüğü'nün Anadolu'da kaybolmaya yüz tutmuş kelimelerin gelecek kuşaklara aktarılmasındaki rolü çok büyüktür. Türkiye Türkçesi ağızlarını içeren zengin bir söz varlığı hazinesine sahip olan Derleme Sözlüğü'ne bugün yeni yeni pek çok madde başının eklenmesi beklenmektedir (Buran, 1996: s. 38). Günümüzde ise teknolojik imkanların gelişmesiyle Türk Dil Kurumu tarafından hazırlanıp kullanıcıların hizmetine sunulan Derleme Sözlüğü çevrimiçi olarak faaliyet göstermekte ve önemli bir başvuru kaynağı niteliği taşımaktadır (Arslan, 2018, s. 360).

Manisa ilinin merkeze en uzak ilçesi konumunda bulunan Demirci ilçesi Ege ve İç Anadolu bölgesinin iklim özelliklerini barındırmasıyla özel bir konuma sahiptir. Tarih boyunca pek çok medeniyete ev sahipliği yapan Demirci bölgesi il merkezine uzaklığı nedeniyle Eski Türkçe dönemine kadar götürülebilecek pek çok kelimeyi barındırmaktadır.

Türkiye'de bölge ve il merkezli pek çok ağız çalışması yapılmasına karşılık ilçe, belde, köy gibi daha küçük yerleşim alanlarına yönelik derleme çalışmalarına fazla yer verilmediği görülmektedir. Oysa il merkezlerinden ziyade Anadolu'nun merkeze uzak yerleşim yerlerinde hala Eski Türkçeye kadar uzanan çok sayıda arkaik söz varlığına rastlamak mümkündür. Bu amaçla Demirci ilçesine ait yapılan derleme çalışmasında zengin bir söz varlığı elde edilmiştir. Tespit edilen kelimeler tematik bir anlayışla ele alınmış, araç gereçlere ait kelime listesi incelenmiştir.

1. Yöntem

Çalışmada Demirci ilçe merkezi ile köylerinden elde edilen söz varlığı tematik olarak incelenmiştir. İlk olarak Demirci Söz Varlığı adlı kitapta *Araç Gereçler* başlığı altında yer alan kelimeler tek tek Türk Dil Kurumu yayını Derleme Sözlüğü ile karşılaştırılmış, Derleme Sözlüğü'nde bulunmayan veya Derleme Sözlüğü ile Demirci ağızlarında anlam farklılığına sahip olan kelimeler ayrı başlıklar altında ele alınmıştır. Demirci ağızlarında yer alan kelimelerin yanına derlendiği köyün adı parantez içinde yazılmıştır. Ayrıca *Demirci Söz Varlığı* adlı eserden alınan madde başlarının yanına eserin kısaltması (DSV) ile alındığı sayfa numarası, Derleme Sözlüğü ile ilgili madde başlarının yanına ise parantez içinde (DS) kısaltmasına yer verilmiştir. Demirci ağızları ile Derleme Sözlüğü'nde karşılaştırma yapılan madde başlarında mümkün olduğunca tüm madde başları tek tek kaydedilmeye çalışılmış, kapsamı çok uzun olan madde başlarıyla ilgili açıklamalar kısaltılmaya çalışılmıştır. Derleme Sözlüğü ile ilgili veriler Türk Dil Kurumu'nun genel ağ sayfasında yer alan Türkiye Türkçesi Ağızları Sözlüğü sayfasından alınmış kaydedilen kelimelerin geçtiği yerler parantez içinde ayrıca belirtilmiştir.

Demirci ağızlarında yer almasına karşılık Derleme Sözlüğü'nde yer almayan madde başları için ayrı bir başlık açılmış ve sonuç kısmında Derleme Sözlüğü'nde yer almayan kelimelerin yer aldığı bir tabloya yer verilmiştir.

2. Derleme Sözlüğü'nde Yer Almayan Araç Gereç Adları

ak çapa (DSV, 62)

sivri uzun çapa. (Demirci Merkez, Sevinçler)

ayran testisi (DSV, 62)

ayran çalkalamaya yarayan toprak kap. (İcikler)

bağbozan sepeti (DSV, 62)

büyük sepet. (Küpeler)

bondirik (DSV, 63)

boyunduruk. (Hoşçalar)

boyindirik (DSV, 63)

çift süren veya arabaya koşulan hayvanların birlikte yürümelerini sağlamak için boyunlarına geçirilen bir tür ağaç çember. (Kargınışıklar)

boyundurukluk (DSV, 63)

boyunduruk yapmaya yarayan ağaç. (Sevinçler)

bulaşık çapıtı (DSV, 63)

bulaşık bezi. (Gömeçler, Gürçeşme, Yavaşlar)

bulgur daşı (DSV, 63)

bulgur kırmada kullanılan taş. (Kılavuzlar)

çağcur (DSV, 64)

fermuar. (İcikler)

cangurluk (DSV, 64)

döner salıncak. (Kovancı)

carcor (DSV, 64)

fermuar. (Akdere)

çalkakı (DSV, 64)

yoğurt veya ayran yapmaya yarayan ağaç ve toprak araç. (Çandır, Kovancı)

çalkaran (DSV, 64)

ayrandan tereyağı yapmak için kullanılan halk dilindeki bir diğer adı da çalkar olan yayık makinesi. (Küçükoba)

çamaşır tokusu (DSV, 64)

çamaşır yıkarken çamaşırlara vurulan tahta. (İmrenler)

çanak çölmek (DSV, 64)

çanak çömlek, kap kacak. (Eskihisar)

çanaklık (DSV, 65)

tabakların konduğu raf. (Gürçeşme)

çekme sargısı (DSV, 65)

topraktan yapılan, ayran sallamak için kullanılan çekmenin üstüne örtülen deri veya bez. (Çataloluk)

çıkarak (DSV, 65)

kirmanda eğirilen yünün büküldüğü aparat. (Armutlu)

çırakmak yeri (DSV, 65)

üzerine mum, çıra konulan şamdana benzer araç. (Boyacık)

çubuk (DSV, 65)

tüfeğin içine konan barutu sıkıştırmaya yarayan ağaç araç. (Çamköy)

dalgovan (DSV, 66)

ağaçtan oyularak yapılan kovan. (Ayvaalan)

deri tuluk (DSV, 66)

erkeç derisinden yapılan ve ayran yapımında kullanılan kap. (Yeşiloba)

dombacık (DSV, 66)

balon. (Kovancı)

dossebeti (DSV, 66)

hediyelik sepet. (Küpeler)

döngürdek (DSV, 66)

bir çan türü. (Küpeler)

dövgeç (DSV, 67)

sarımsak döveci, sarımsak tokmağı. (Elek, İsmailler)

dudakak (DSV, 67)

ağızlık. (Örücüler)

dulukçan (DSV, 67)

deve çanı. (Yeşildere)

düz ağaç (DSV, 67)

gövdesi düzgün ağaç. (Danimentler)

eygi (DSV, 67)

kaşığı eğmeye yarayan alet. (Kışlak)

fenerli uçurtma (DSV, 67)

fener biçiminde yapılan uçurtma türü. (Demirci Merkez)

galbur gözer (DSV, 68)

buğday, toprak vb.nin elendiği iri gözlü kalbur. (Eskihisar, Kuzeyir)

gandız (DSV, 68)

boynuz. (Hırcalı)

gar küreği (DSV, 68)

kar küremeye yarayan alet. (Kuzeyir, Yavaşlar)

gara çapa (DSV, 68)

enli çapa. (Demirci Merkez)

gazalgeç (DSV, 68)

geniş ağızlı kazıyıcı araç. (Sevinçler)

gazgeç (DSV, 68)

geniş ağızlı kazıyıcı araç. (Örücüler)

gızak (DSV, 69)

kar veya buz üzerinde kayarak yol alan tekerleksiz taşıt; tekerleksiz ilkel kağrı. (Ulacık)

gızılkap (DSV, 69)

bakır kap. (Çataloluk)

golcuk (DSV, 69)

iğirmek için kola takılan yün dürgesi. (Büyükkıran, Küpeler)

gök boncuk (DSV, 69)

mavi boncuk. (Demirci Merkez, Örücüler)

guldam (DSV, 69)

çapanın keskin arka kısmı. (Alağaç)

guycek (DSV, 69)

kapkacak. (Demirci Merkez)

hararı (DSV, 69)

kıldan yapılan büyük çuval. (Üşümüş)

kağrı oku (DSV, 71)

kağrıda mazı üzerine boydan boya uzatılan yan ağaçları. (Sevinçler)

kasgeç (DSV, 71)

çoban torbasını tutan ip. (Demirciköy/Delidemirciler)

keçe (DSV, 71)

saban parçası. (Tekeler)

kolcuk (DSV, 72)

pişirilecek pide, çörek gibi şeylerin konduğu, asıl adı kovancık olan fırınların yanındaki yer. (Elek)

koşku (DSV, 72)

semer için urgan. (Kuzeyir)

körgü (DSV, 72)

kar küremeye yarayan araç, kürgü. (Tekeler)

kuş çatalı (DSV, 72)

sapan. (Akdere)

kuş lastiği (DSV, 72)

sapan. (Gürçeşme)

künge tenekesi (DSV, 73)

çöp tenekesi. (Kuzuköy)

küregeç (DSV, 73)

kar küremeye yarayan alet. (Rahmanlar)

kürgü (DSV, 73)

kar küremeye yarayan araç. (Astepe, Bozköy, Elek, Hoşçalar, İrişler, Rahmanlar)

lökürdek (DSV, 73)

büyük çan. (Ahmetler)

mavtl (DSV, 73)

koyun, keçi ve ineklere nazar değmesin diye yapılan bir tür nazar boncuğu, bir tür küçük muska. (Yiğitler)

melengeç çomağı (DSV, 73)

tarladaki ürüne nazar değmemesi için bırakılan çitlembik dalı. (Mezitler)

nahtar (DSV, 73)

anahtar. (Çanakçı)

narane (DSV, 73)

devenin yüzüne takılan deve çanı. (Yeşildere)

nüzul (DSV, 73)

övenderenin ucundaki çivi. (Ahmetler)

orta sepet (DSV, 74)

bir sepet türü. (Küpeler)

otramak (DSV, 74)

sandalye. (Demirci Merkez)

pıldırgeç (DSV, 74)

pervane, ağaçtan yapılmış pervane. (İrişler)

saban oku (DSV, 75)

sabanı boyunduruğa bağlayan ok. (İrişler, Minnetler, Kayranokçular, Kayaköy)

sağaneç (DSV, 75)

su sarnıcı. (Kuzeyir)

sağmaç (DSV, 75)

topraktan yapılan yüksek çömlek, küp. (Kuzeyir)

saldırı (DSV, 75)

büyük bıçak. (Güveli)

sekki (DSV, 75)

tabure, sandalye. (Demirci Merkez)

serçef (DSV, 75)

evlerin pencerelerinde ve camilerde bulunan genellikle delikli, ahşaptan yapılmış korkuluk. (Demirci Merkez)

sığan (DSV, 76)

tava. (Öksüzlü)

sımkıç (DSV, 76)

beşikte çocuğun kakasını yaptığı ilkel lazımlık. (Bozköy, Hüdük, Kovancı)

sımkıç (DSV, 76)

kerpiçten yapılan, beşiğe konulan çocuğun tuvaletinin yaptırıldığı aparat, beşik tuvaleti. (Gümele, İcikler, Taşokçular)

sırık (DSV, 76)

ceviz vb. silkmeye yarayan araç. (Çanakçı, İsmailler)

soğgu (DSV, 76)

emzik. (Sayık)

soğurmak (DSV, 76)

emzik. (Çardaklı)

soğurgeç (DSV, 76)

yalancı meme, emzik. (İrişler)

sorageç (DSV, 76)

yalancı meme, emzik. (Yavaşlar),

soramaç (DSV, 76)

emzik. (Tekeler)

sorambaç (DSV, 76)

emzik, yalancı meme. (Elek, Kayaköy, Marmaracık)

sorambeç (DSV, 76)

emzik, yalancı meme. (Çağllar, Durhasan, İsmailler, Karaisalar)

sorambiç (DSV, 76)

emzik, yalancı meme. (Elek)

sorameç (DSV, 77)

emzik, yalancı meme. (Akdere, Ayvaalan, Demirci Merkez, Hoşçalar, İmrenler, Kerpiçlik, Küçükoba, Tekeler)

sorangeç (DSV, 77)

emzik. (Boyacık, Kışlak)

sorgu (DSV, 77)

bebeğin ağzına verilen emzik. (Armutlu, Astepe, Bozköy, Çataloluk, Gümele, Hüdük, İcikler, Kayranokçular, Kazancı, Konavcı, Öksüzlü, Talas, Üşümüş)

sormeç (DSV, 77)

emzik. (Danışmentler)

sundura (DSV, 77)

nalbant bıçağı. (Kuzuköy)

süngüldeç (DSV, 77)

söngü, fırını temizlemeğe yarayan, ucuna bez bağlanmış sıruk. (Büyükkıran)

süregeç (DSV, 77)

bulaşık süngeri, bulaşık bezi. (Azizbey, Boyacık, Bozçatlı, Bozköy, Çağılar, Danışmentler, Demirciköy/Delidemirciler, Demirci Merkez, Elek, Esenyurt, Hüdük, İrişler, Kerpiçlik, Kovancı, Küçükkişan, Küçükoba, Sayık, Yeğenler)

süregeç çabıtı (DSV, 77)

bulaşık bezi. (Gümele)

süregeç çapıtı (DSV, 77)

bulaşık bezi. (Ahmetler, Alağaç, Astepe, İcikler, İsmailler, Kazancı)

süreyeç (DSV, 78)

bulaşık bezi. (Esenyurt)

şaban kuşağı (DSV, 78)

kuş lastiği, sapan. (Yavaşlar)

şişgeç (DSV, 78)

balon. (Talas)

tahta babıç (DSV, 78)

tahta pabuç, tahta ayakkabı, nalın. (Ayvaalan)

tañ davulu (DSV, 78)

gerdek gecesinde ardından evlilikle ilgili olumlu gelişmeler olduğunda çalınan davul. (Çataloluk)

tıkeç (DSV, 79)

kapak. (Çataloluk)

tırkaraz (DSV, 79)

kilit. (Demirci Merkez)

tiyara (DSV, 79)

tayyare, uçak. (Kulalar)

tokak (DSV, 79)

bir çan türü. (Küpeler)

tutageç/tutağgeç (DSV, 79)

tencere tutacağı. (Ahmetler, Bardakçı, Kışlak, Kovancı)

uçurtmaç (DSV, 80)

uçurtma. (Bozköy)

uçurtman (DSV, 80)

uçurtma. (Hüdük)

ürülgen (DSV, 80)

balon. (Akdere)

ürüngeç (DSV, 80)

balon. (Marmaracık)

ürümbeç (DSV, 80)

1. balon. (İrişler, Marmaracık) 2. hayvan işkembesinden veya yemek borusundan yapılan, şişirilerek elde edilen oyuncak türü. (Kerpiçlik)

üzengi daşı (DSV, 80)

bir kemerin iki yanında ayaklar üzerine gelen ilk taş; fırının kenarındaki çıkıntı. (Boyacık)

yumurcak taşı/yumurcak daşı (DSV, 81)

susam ve haşhaş ezmeye yarayan taş. (Armutlu, Elek, Kazancı, Küçükoba, Marmaracık)

yuvageç (DSV, 81)

yuvarlanan taş. (Hoşçalar)

yuvağaç (DSV, 81)

yuvarlak taşının ortasındaki ağaç. (Astepe, Minnetler)

yuvağıcı (DSV, 81)

yuvarlak taşının ortasındaki ağaç. (Elek, Öksüzlü)

yuvalı (DSV, 81)

yuvarlak taşının ortasındaki delik. (Danişmentler)

yuvarlak ağacı (DSV, 81)

toprak damı düzlemek ve sıkıştırmakta kullanılan taş silindir. (Eskihisar)

yuvarlak taşı (DSV, 81)

toprak damı düzlemek ve sıkıştırmakta kullanılan taş silindir. (Alağaç, Bozköy, Hırkalı, Kerpiçlik)

yuveç (DSV, 81)

toprak damı düzlemek ve sıkıştırmakta kullanılan taş silindire takılan silindirik tahta parçası. (Büyükkıran)

zülüfaltı (DSV, 82)

toka. (Bayramşah)

3. Demirci Ağzı ile Derleme Sözlüğü'nde Farklı Anlamda Kullanılan Kelimeler

ağızla (DSV, 62)

ağızla: ayran çekmesinin ağzını kapatmaya yarayan hayvan derisi. (Kerpiçlik, Marmaracık, Yavaşlar)

DS. ağızla (2): su arkının sulanan yerlere açılan kısmı, ark başı, arklardan sulanacak tarlaya açılan su yolu. (Ankara-Şereflikoçhisar)

DS. ağızla (1): dokuma tezgâhında mekiğin işlemesi için bırakılan çözgü aralığı. (Kütahya-Emet)

alık (DSV, 62)

alık: yörüklerin at vb. üzerinde kullandıkları semer. (Yeşiloba)

DS. alık (I): 1. eğer, semer, palan, hayvanın beline konulan eski çul. (Afyonkarahisar-Dinar) 2. hayvanlara semersiz vurulan yük. (Isparta-Yalvaç) 3. semerin içine konulan yün, keçe, kırpıntı. (Burdur-Tefenni) 4. gön, çarığın içine konulan veya ayağa sarılan çorap eskisi. (Burdur-Tefenni) 5. palto, aba, gocuk. (Afyonkarahisar-Bolvadin) 6. kirli ve eski çamaşır. (Çorum-Sungurlu) 7. giyecek eşya, çamaşır, giysi, elbise. (Denizli-Buldan) 8. yırtık, çok eski, partial. (giyim eşyası, yatak yorgan) (Tokat-Zile) 9. çamaşır yıkarken giyilen eski elbise. (Denizli-Honaz) 10. içine pamuk veya yün konularak dikilen ve yalnız içe giyilen yelek, hırka. (Niğde-Bor)

DS. alık (II): 1. düzensiz, tertipsiz. (Isparta-Keçiborlu)

DS. alık (III): 1. besili koyunların sırtında biraz yün bırakarak vurulan işaret. (Denizli-Çal)

DS. alık (IV): zayıf, halsiz, renksiz, soluk. (Aydın-Bozdoğan)

DS. alık (V): akarsuların, sellerin sürükleyip getirdiği tahta, odun, çalı çırpı. (İçel-Silifke)

asmak (DSV, 62)

asmak: kaşıkların konduğu kap. (Söğütçük)

DS. asmak (I): üzüm ve soğan gibi meyve ve sebzeleri kış için saklamak üzere hevenk yapmak. (Isparta)

DS. asmak (I): yükseklik, yükselti. (Ankara-Güdül)

DS. asmak (II): 1. zincirli ocaklarda, yemek pişirmek veya ısıtmak için kazan veya güğümü zincire geçirmek. (Trabzon-Vakfikebir) 2. yemek pişirmek veya ısıtmak için kazan veya bir başka kabı ateşe, ocağa koymak. (Trabzon-Of)

DS. asmak (II): ipe geçirilerek ya da birbirine bağlanarak kışa saklanabilen yaş yemiş. (Kütahya-Gediz)

bıçak (DSV, 63)

bıçak: pulluk parçası. (Demirci Merkez, Mahmutlar)

DS. bıçak: tütünün, uzun müddet dayanmayıp yetiştigi yıl kıyılarak kullanılan bel ve bel üstü yaprakları. (Samsun)

burgu (DSV, 63)

burgu: bir cismi delmeye yarayan alet. (Elek)

DS. burgu (III): artezyen kuyusu. (Bursa)

DS. burgu (IV): diş ağrısı. (Gümüşhane-Şule)

DS. burgu (V): kurt derisi. (Kırşehir)

burunsalık (DSV, 64)

DS. burunsalık (II): çocuklarda görülen bir çeşit hastalık. (Niğde)

bürgü (DSV, 64)

bürgü: perde. (Eskihisar, Kazancı, Köylüce)

DS. bürgü: kadınların örtüdüğü örtü. (Konya-Beyşehir)

DS. bürgü: kadın örtüsü, ferace. (Kırşehir)

DS. bürgü (I): 1. baş örtüsü. (Afyon-Emirdağ) 2. çarşaf, çar. (Burdur-Kozacı, Tefenni) 3. atkı. (Aydın-Tepecik) 4. yeldirme. (Manisa) 5. örtü, peçe. (Afyon) 6. arabanın üzerine gerilen tente. (Kocaeli-Kandıra)

bürüngeç (DSV, 64)

bürüngeç: şal, atkı. (Marmaracık)

DS. bürüngeç-1: baş örtüsü. (Denizli-Tavas)

DS. bürüngeç-2: çarşaf, çar. (Isparta-Eğirdir)

cacur (DSV, 64)

cacur: fermuar. (Büyükkırın, İrişler)

DS. cacur: hıyar. (Denizli-Tavas)

cura (DSV, 64)

cura: sazın küçüğü. (Kuzeyir)

DS. cura (I): ufak tefek, gelişmemiş. (Eskişehir-Sivrihisar)

DS. cura (II): küçük zurna. (İzmir)

DS. cura (III): dost, arkadaş, sevgili. (İstanbul-Üsküdar)

DS: cura (IV): 1. erkek atmaca. (Rize-Mapavri) 2. doğan. (Adana) 3. yaban ördeği yavrusu. (Erzincan-Cenciğe)

DS. cura (VI): tiz ses. (Gaziantep)

çalka (DSV, 64)

çalka: ayran çalkalanan kap. (Kerpiçlik)

DS. çalka: 1. içinde mısır patlatılan veya kahve kavrulmuş tava. (Balıkesir-Savaştepe)

DS. çalka-2: pamuk kozasını temizlemekte kullanılan en seyrek kalbur. (Isparta-Yalvaç)

çalkar (DSV, 64)

çalkar: tahıl tanesini yabancı nesnelere seçmeye veya tohumlukta kullanılacak tahılı ayırmaya yarayan döner kalburlu araç, çalkağı, çalkak. (Çandır, Küçükoba, Örucüler)

DS. çalkar (I): müşil ilacı. (İstanbul)

DS. çalkar (II): pamuk kozalarını ayıklayan makine. (Aydın-Bozdoğan)

çalkı

çalkı: ayran yapmaya yarayan kap. (Bardakçı)

DS. çalkı (I): kadınların başlarına sardıkları örtü. (Çankırı-Boyalcı)

DS. çalkı (II): 1. tırpan. (İstanbul-Kadıçiftliği) 2. kaşağı. (Ordu-Mesudiye)

DS. çalkı (III): bahçe süpürgesi. (Eskişehir-Aşağılıca)

çağ (DSV, 64)

çağ: orta boylu çan. (Ahmetler)

DS. çağ (II): içi oyularak kurutulmuş patlıcan. (Denizli-Tavas)

DS. çağ (III): kağıda yanlara konan ağaç. (Sivas-Gemerek)

DS: çağ (IV): değirmenlerde tahılın bitmesini haber veren, taş üzerine sarkan ipe bağlı maden parçaları. (Amasya-Merzifon)

çatal (DSV, 65)

çatal: sapan, çatal sapan. (Demirci Merkez)

DS. çatal (I): arabalarda dingile bağlanan tahta. (Balıkesir-Susurluk)

DS. çatal (II): erkeklerin giydikleri topuğa kadar uzun olan iç donu. (Denizli -Tavas)

DS. çatal (IV): kalafatçıların kullandığı keskiye benzer, boyunca oluklu demir aygıt. (İstanbul)

çekke (DSV, 65)

çekke: çekmenin ağzını kapatmaya yarayan deriden yapılan bez. (Armutlu)

DS. çekke: çekirge. (Maraş-Hartlap)

çekki (DSV, 65)

çekki: tartı aleti. (Demirci Merkez, Sayık)

DS. çekki (I)-1: kadınların başlarına bağladıkları başörtüsü. (Çanakkale-Biga)

DS. çekki (I): 2. atların palanlarının üzerine örtülen kalın, bez. (Adana-Karaisalı)

DS. çekki (II): kilit. (İstanbul-Kadıçiftliği)

çekme (DSV, 65)

çekme: 1. ayran yapmak için kullanılan iki kulplu toprak kap. 2. içinde yoğurt mayalanan toprak kap. (Armutlu, Çandır, Çataloluk, Küçükoba, Mahmutlar, Örucüler)

DS. çekme (I): 1. çizme. (Aydın-Kuşadası) 2. ayakkabı pençesi. (İçel-Mut) 3. ayakkabı çekeceği. (Rize-Sarayköy)

DS. çekme (II): küçük toprak çömlek. (Manisa-Gördes)

DS. çekme (III): tekme. (Samsun-Ladik)

DS. çekme (IV): kurumuş dutun ve cevizin karıştırılıp un haline getirilmiş şekli. (Erzincan-Cenciğe)

DS. çekme (V): burulmuş hayvan. (Niğde-Bor)

çeki (DSV, 65)

çeki: halı tezgâhı parçası. (Danişmentler)

DS. çeki (I): 1. kadınların başlarına bağladıkları başörtüsü. (Afyon-Bolvadin) 2. alına bağlanan yazma veya çember. (Balıkesir-Edremit) 3. kadınların fes üzerine sardıkları yemeni. (Sivas-Gürün)

DS. çeki (II): halıyı tezgâha çekme. (Manisa-Gördes)

DS. çeki (III): üzüntü, sıkıntı. (Balıkesir-Yeniköy)

çıkırık (DSV, 65)

çıkırık: ilkel dönme dolap. (Bayramşah, Büyükkıran, Kılavuzlar, Kovancı)

DS. çıkırık (I): çocukları yürümeye alıştırmak için kullanılan üç tekerlekli araba. (Sivas-Divriği)

DS. çıkırık (II): kilim motiflerinden birinin adı. Bu motif genellikle kenarlarda birbirlerine ulanarak kullanılır. (İçel-Anamur)

DS. çıkırık (III): pamukları çekirdekten ayırmağa yarayan ve el ile çalıştırılan bir araç. (Muğla-Fethiye)

DS. çıkırık (IV): bir çeşit tahterevalli. (Afyon-Emirdağ)

değnek (DSV, 66)

değnek: halı tezgahının parçası. (Danişmentler)

DS. değnek: cirit oyunu. (Manisa-Alaşehir)

DS. değnek: ağaç sopa. (Erzincan Merkez)

direk (DSV, 66)

direk: ağaçtan veya demirden yapılan uzun ve kalın destek. (Elek)

DS. direk (I): çok yaşayan (kimse). (Burdur-Göhlhisar)

DS. direk (II): 25 ile 40 şinik arasında değişen ve tohum ölçmeye yarayan ölçü. (Trabzon)

dizgin (DSV, 66)

dizgin: yular ve gemin uçlarına bağlanarak hayvanı yöneltmeye yarayan kayış, ip, zincir. (Kuzeyir, Ulacık)

DS. dizgin: biçilmiş ekin, ot destesi. (Afyon-Dinar)

dömbüldek (DSV, 66)

dömbüldek: çalgı aleti, darbuka. (Demirci Merkez)

DS. dömbüldek (I): 1. develere takılan büyük çan. (Tokat) 2. tef. (Eskişehir) 3. birbirine bağlı iki dümbelekten meydana gelen ve çiftenağra da denilen çalgı. (Niğde)

DS. dömbüldek (II): su kabarcığı. (Çorum)

döveç (DSV, 66)

döveç: 1. sarımsak döveci, sarımsağın dövüldüğü kap. (İsmailler) 2. çamaşır döveci. (Kayranokçular, Kovancı, Rahmanlar, Serçeler, Tekeler)

DS. döveç: tahta havan ve eli. (Afyon-Sandıklı)

DS. döveç: yuvarlak taş. (Isparta-Aşağı Yaylabel)

düvel (DSV, 67)

düvel: tavana uzatılmış kiriş. (Armutlu)

DS. düvel: yamuk. (geometride) (Ankara-Polatlı)

dümen (DSV, 67)

dümen: direksiyon. (Demirci Merkez)

DS. dümen: sigara. (Afyon-Bolvadin)

emzik (DSV, 67)

emzik: çekme deliği. (Durhasan, Kovancı)

DS. emzik (I): incir dallarının tepelerindeki tomurcuk. (Denizli-Tavas)

DS. emzik (II): halı, kilim gibi şeylerin köşelerine denir. (Antalya-Elmalı)

DS. emzik (III): kışın, saçaklardan damlayan su damlacıklarının donarak oluşturduğu buzculuklar. (Tokat-Zile)

DS. emzik (IV): hayvanların memelerinin uçları. (Çorum)

DS. emzik (V): sigara ağızlığı. (Gaziantep)

gergi (DSV, 68)

gergi: ip, kayış, tel vb.ni gerginleştirme işinde kullanılan araç. (Örücüler, Üşümüş)

DS. gergi (I): 1. kağı arabalarında kolların arasındaki açıklığı korumak için takılan ağaç. (Kocaeli-Akyazı ve çevresi) 2. üzümlerin ezilmemesi için sepetlerin ağız kısmına yakın yere konulan aralığı koruyucu tahta. (Rize-Güneyce) 3. yol geçitlerini kapamak için kullanılan ağaç. (Çankırı-Kurşunlu) 4. bahçe etraflarına çekilen çalı yığınları. (Isparta-Keçiborlu)

DS. gergi (II): uzaklık (yol için). (Artvin-Yusufeli)

DS. gergi (III): göğün kuzey tarafını kaplayan ve havayı soğutan bulut. (Kütahya-Gediz)

DS. gergi (IV): büyük kazan kapağı. (Tokat-Reşadiye)

DS. gergi (V): ark kazarken amelelerin dörder kişi ile yaptıkları guruplar. (Ankara-Nallıhan)

gındam (DSV, 68)

gındam: çapanın keskin arka tarafı. (Demirci Merkez)

DS. gındam (I): uç. (İçel-Mut ve köyleri)

DS. gındam (II): dağ sırtlarında suların iki ayrı yamaca aktığı yerler, sırtlar. (Antalya-Elmalı)

gulan (DSV, 69)

gulan: eyeri bağlamaya yarayan kayış. (Kışlak)

DS. gulan (I): Mayıs ayı. (Bitlis)

DS. gulan (II): üç, dört yaşındaki dişi tay. (Kars-Arpaçay)

guli (DSV, 69)

guli: saban parçası. (Ahatlar)

DS. guli: hindi. (Denizli-Çal)

haraş (DSV, 69)

haraş: büyük tencere. (Öksüzlü)

DS. haraş: biraz büyük. (Kerkük)

DS. haraş: haraç. (Erzurum)

ık (DSV, 70)

ık: iç. (İklıkçı)

DS. ık-1: rüzgâr ve yağmurun etki yapamadığı gizli, kuytu yer. (Bolu-Mudurnu) 2. havasız, karanlık ve tekin olmayan (yer). (Zonguldak-Devrek)

mcak (DSV, 70)

mcak: bakkal eşyası, çocukları avutmak için ellerine verilen yiyecek. (Marmaracık)

DS. mcak (I): armağan. (Burdur-Tefenni)

DS. mcak (II): kara erik. (Diyarbakır)

DS. mcak (III): acıma. (Bolu-Mudurnu)

iğnelik (DSV, 70)

iğnelik: iğne saplanan küçük yastık. (Taşokçular)

DS. iğnelik (I): saat otu, turnagagası otu. (Denizli-Tavas)

DS. iğnelik (II): ince uzun gövdeli, dört tane kanadı olan, güvengil ve büvelek denilen sinekleri yiyen bir çeşit sinek. (Isparta-Keçiborlu)

ilgeç (DSV, 70)

ilgeç: çoban torbasının ipini gerdirmek için kullanılan ağaç çengel. (İrişler, Kargınışıklar, Küpeler)

DS. ilgeç: çengel. (İzmir-Tire)

DS. ilgeç-2: çengelli iğne. (İzmir-Tire)

DS. ilgeç-3: düğme. (Denizli-Sarayköy)

ilmek (DSV, 70)

ilmek: 1. çoban ipi. (Yavaşlar) 2. torba. (Yiğitler) 3. düğme. (Astepe, Rahmanlar)

DS. ilmek (I): 1. dokunmak, değmek, rastlamak. (Afyon-Dinar) 2. göze takılmak, ilişmek. (Giresun-Bulancak) 3. birine sataşmak, çatmak. (Burdur) 4. iltifat etmek. (Isparta-Şarkikaraağaç) 5. eğlenmek. (Denizli-Çivril)

kanat (DSV, 71)

kanat: kapı, pencere gibi dikine açılıp kapanan şeylerin kapağı. (Danişmentler)

DS. kanat: merdiven. (Afyon)

DS. kanat: kanat. (Diyarbakır)

DS. kanat (I): taşınabilen merdiven. (Afyon-Bolvadin)

DS. kanat (II): 1. salon, sofa. (İstanbul) 2. yüznumara. (Bolu)

DS. kanat (IV): sap ve samanın dökülmemesi için kağınının yanlarına konan tahtalar. (Kütahya-Altıntaş)

DS. kanat (V): bir çift pastırma. (Kayseri)

DS. kanat (VI): kösele. (İstanbul)

DS. kanat (VII): atın arka böğrüne vurulan damga, işaret. (Niğde)

kapsak (DSV, 71)

kapsak: 1. hayvanlara saman verilen sapsız büyük sepet. (İrişler) 2. geniş, ağzı yayvan sepet. (Çamköy, Danişmentler, Minnetler)

DS. kapsak (I): çamaşır. (Kütahya-Simav)

DS. kapsak (II): çitten ya da aralıklı çakılan tahtalardan yapılmış bahçe kapısı. (Aydın-Nazilli)

kargı (DSV, 71)

kargı: düğünde bayrak asılan ağaç. (Çandır, Üşümüş)

DS. kargı (I): kamış. (İzmir-Bergama)

DS. kargı (II): deriden yapılmış bir çeşit fişeklik. (Tokat)

DS. kargı (III): 1. dalyanlarda büyük balıklar için kullanılan demir kanca. (Çanakkale) 2. dokuma aygıtında ipliklerin yolunu açan araç. (İstanbul-Sarıyer)

kavuk (DSV, 71)

kavuk: balon. (Sevinçler)

DS. kavuk: çıkıkçı. (Kayseri)

DS. kavuk (I): sidik torbası (insan ve hayvanlarda). (Isparta-Yalvaç)

DS. kavuk (II): yumak, kuka. (Erzurum)

DS. kavuk (III): kavrulmuş mısır tanesi. (Kırıkkale)

DS. kavuk (IV): oyuk, çukur. (Burdur-Kurna)

kekeç (DSV, 71)

kekeç: çekiç. (Taşokçular)

DS. kekeç: kekeme. (Çorum-Mecitözü, Elazığ ve çevresi, Erzurum)

DS. kekeç (I): 1. kekeme, peltek. (Afyon) 2. çene. (Aydın)

DS. kekeç (II): mısır koçanı. (Konya-Karaman)

DS. kekeç (III): kuru, katı. (Zonguldak)

DS. kekeç (IV): ters. (Muğla-Fethiye)

koldam (DSV, 72)

koldam: çapa sapı. (Alağaç)

DS. koldam: kullanışlı, kullanışı kolay. (Antalya-Kaş)

kusgun (DSV, 72)

kusgun: pantolon askısı. (Marmaracık)

DS. kusgun: eyere bağlı olup hayvanın kuyruğunun altından geçirilen kayış, organ. (Artvin-Şavşat)

DS. kusgun (I): 1. eşeğin semerine bağlanan ip. (Kırşehir ve çevresi) 2. eyer kayışı. (Kars ve köyleri)

küçük (DSV, 72)

küçük: tespah tanesi. (Söğütçük)

DS. küçük (I): köpek yavrusu. (Kastamonu-Daday)

DS. küçük (II): bir çeşit zehir. (Niğde)

küllük (DSV, 72)

küllük: ince telli süpürge. (Boyacık, Küpeler)

DS. küllük (I): 1. kül ve süprüntü atılan yer, çöplük. (Kocaeli-Kandıra) 2. çöp tenekesi. (Antalya-Elmalı)

DS. küllük (II): 1. çamaşır yıkamak için içinde küllü su bulundurulan çukur. (Sinop) 2. içine küllü su konulan kırmızı topraktan yapılmış küp. (Maraş)

DS. küllük (III): eğrelti otu. (İzmir)

DS. küllük (IV): ayak yolu, hela. (Bolu-Alemdar)

kürek (DSV, 73)

kürek: kar küremeye yarayan araç, kürgü, kar küreği. (Çağılar, Mezitler)

DS. kürek (I): cezve. (İstanbul)

DS. kürek (II): boyuna takılan altın, kolye. (Ankara-Beypazarı)

nalça (DSV, 73)

nalça: ayakkabı topuğuna takılan demir parça. (Demirci Merkez, Hırkalı)

DS. nalça: deve de boynun şişmesine neden olan hastalık. (İstanbul-Rumeli göçmenleri)

sakandırık (DSV, 75)

sakandırık: boyunduruk parçası. (Bozçatlı)

DS. sakandırık: sığırların boyunları altından sarkan deri. (Hatay-Antakya ve çevresi)

DS. sakandırık (I): şapka ya da başlığın çene altından bağlanan bağı. (Bursa-Mustafa Kemal Paşa)

DS. sakandırık (II): öküz ya da manda başlığının çene altına gelen bölümüne konan dişli demir. (Bursa-Mustafa Kemal Paşa)

saldırma (DSV, 75)

saldırma: büyük bıçak. (Taşokçular)

DS. saldırma: kadınların şakaklarına sarkıttıkları süs altını. (Kırşehir-Cemele)

salıngaç (DSV, 75)

salıngaç: kırsal kesimde ağaçlar arasına kurulan bir tür beşik. (Hoşçalar)

DS. salıngaç: salıncak. (Afyon-Çığırı)

DS. salıngaç: salıncak. (Yozgat)

sallangaç (DSV, 75)

sallangaç: ilkel beşik. (Hırkalı, Mezitler)

DS. sallangaç: salıncak. (Denizli ilçe ve köyleri, Sivas-Gürün)

sallangeç (DSV, 75)

sallangeç: ilkel beşik, ilkel hamak, ağaç arasına bağlanan hamak. (Armutlu, Çanakçı, Demirciköy/Delidemirciler, Elek, İcikler, İnceler, İrişler, Kerpiçlik, Kışlak, Kuzeyir, Öksüzlü, Söğütçük, Talas, Tekeler)

DS. sallangeç: salıncak. (Denizli-Acıpayam)

sap (DSV, 75)

sap: pulluğun tutma yeri. (Demirci Merkez)

DS. sap: 1. iplik tiresi. (Tokat) 2. bir dikişlik iplik. (Bursa)

DS. sap: tahıl bitkilerinin başak dahil düz ve dik kısımlarının oluşturduğu yığın. (Diyarbakır-Çermik)

sevle (DSV, 76)

sevle: boyunduruk parçası. (Bozçatlı, Hoşçalar)

DS. sevle: ortaklık payı, hisse bedeli. (İstanbul-Şile)

sürüngeç (DSV, 78)

sürüngeç: çuval veya tahtayla kayılan kızak. (Kuzeyir)

DS. sürüngeç: sürünme durumunda olan. (Samsun)

sürütme (DSV, 78)

sürütme: kızak. (Üşümüş)

DS. sürütme (I): kesilmiş ağaçları öküze koşarak çektilme. (Isparta-Eğirdir ve köyleri)

DS. sürütme (II): kar küreği. (Elazığ)

DS. sürütme (IV): uzun giysi. (Amasya)

DS. sürütme (V): 1. beceriksiz kadın. (Ordu-Gölköy) 2. sevilmeyen, düşük yaradılışlı kimse. (Isparta-Senirkent)

DS. sürütme (VI): direk. (Amasya)

tartı (DSV, 78)

tartı: golanın dokunmasında kullanılan ağaç. (Armutlu)

DS. tartı (I): 1. harmandaki yığınları çekmeye ya da dağıtmaya yarayan ucu çengelli, uzun sırtık. (Muğla-Dürek) 2. sürülmüş tarlayı düzeltmeye yarayan tahta sürgü. (İstanbul-Ortaköy) 3. çekül. (Artvin-Yusufeli)

DS. tartı (II): kayıklarda yelkeni aşağı yukarı indirip çıkaran ip. (İstanbul)

teker (DSV, 78)

teker: pulluk parçası. (Demirci Merkez)

DS. teker: makara. (İçel-Silifke)

DS. teker (I): dikiş makarası. (Burdur)

DS. teker (II): bisiklet. (Hatay-İskenderun)

tıka (DSV, 78)

tıka: çekmenin ağzını kapamaya yarayan kapak, tıpa, şişe mantarı, şişe kapağı. (Ahmetler, İmrenler, Kazancı, Kerpiçlik, Sayık, Serçeler, Yavaşlar)

DS. tıka (I): tuğla, kiremit gibi şeyler yapmaya yarayan kil. (Artvin-Şavşat)

DS. tıka (II): kuş gagası. (Samsun-Papasköy)

DS. tıka (III): kaydırak oyununda nişan alınmak için dikilen şey. (Zonguldak-Ereğli ve çevresi)

toku (DSV, 79)

toku: 1. keşkek ve buğday dövmeye yarayan tahta alet. 2. çamaşır dövmeye yarayan gereç. (Ahmetler, Alaağaç, Astepe, Boyacık, Bozköy, Büyükkıran, Çağullar, Hüdük, Güveli, İcikler, Kayaköy, Kerpiçlik, Köylüce, Kuzeyir, Kuzuköy, Küçükoba, Marmaracık, Mezitler, Rahmanlar, Serçeler, Taşokçular, Tekeler, Yeğenler, Yiğitler)

DS. toku: kirli giysileri yıkamaya yarayan tahta tokmak. (Denizli-Çal)

tokuş (DSV, 79)

tokuş: 1. sarımsak ezmeye yarayan taş. (Hırkalı, Yeğenler) 2. kirli giysileri yıkamaya yarayan tahta tokmak. (Küpeler, Marmaracık)

DS. tokuş: kirli giysileri yıkamaya yarayan tahta tokmak. (Burdur-Göhlhisar)

DS. tokuş: çamaşır tokmağı, tokaç. (Burdur-Kurna)

DS. tokuş: tokaç. (Kütahya ve yöresi)

üfürük (DSV, 80)

üfürük: kaval. (Kılavuzlar)

DS. üfürük (I): 1. soluk. (Elazığ-Ağın) 2. üfleme sırasında çıkan güçlü soluk. (Sakarya-Akyazı ve köyleri) 3. dua, duadan sonra hastaya üflenen soluk. (Sivas) 5. yel. (Kastamonu)

DS. üfürük (II): yelken. (Zonguldak-Alaplı)

DS. üfürük (III): balkon. (Kırşehir ve çevresi)

DS. üfürük (II)-1: ışık. (Kayseri-Pınarbaşı)

DS. üfürük (I): boş anlamsız söz. (Bayburt)

DS. üfürük (II): 2. soluk. (Bayburt)

ürgeç (DSV, 80)

ürgeç: balon. (Alaağaç, Küçükkıran, Küçükoba Mezitler, Teperik)

DS. ürgeç (I): yaşına girmemiş kuzu. (Kastamonu)

DS. ürgeç (II): çok şişman. (Burdur-Yeşilova)

yalak (DSV, 80)

yalak: 1. su kabı. (Ulacık) 2. hayvanların gübresinin toplandığı kap, bok yalağı. (Ahatlar, Azizbey, Yeğenler)

DS. yalak (I): 1. geveze. (Manisa-Kula) 2. ikiyüzlü tutarsız kimse. (Konya-Ermenek) 3. şımarık. (Denizli-Sarayköy)

yedekli (DSV, 81)

yedekli: güğüm. (Ören)

DS. yedekli: uzunlu kısalı dizelerden oluşan nazım türü, müstezat. (Çankırı)

yonga (DSV, 81)

yonga: tahta kaşık yapmaya yarayan alet. (Danışmentler)

DS. yonga: yontulmuş küçük odun parçaları, talaş. (Çankırı-Kurşunlu)

DS. yonga: kabuk, ağaç kabuğu. (Elazığ ve yöresi)

yumurcak (DSV, 81)

yumurcak: susam ve haşhaş ezmeye yarayan taş. (Hırkalı)

- DS. yumurcak:** iyileşmeyen çıban. (Rize-Adacami)
DS. yumurcak (I): anasona benzeyen bir çeşit bitki. (Burdur-Tefenni)
DS. yumurcak (II): kısa boylu, bodur insan. (Artvin-Şavşat)
DS. yumurcak: veba, hıyarcık. (Rize)

Sonuç

1. Demirci ağzından yapılan derleme neticesinde Derleme Sözlüğü'nde yer almayan 116 yeni kelime tespit edilmiştir. Bu kelimeler aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

ak çapa	ayran testisi	bağbozan sepeti
bondirik	boyindirik	boyundurukluk
bulaşık çapıtı	bulgur daşı	çağcur
cangurluk	carcor	çalkakı
çalkaran	çamaşır tokusu	çanak çölmek
çanaklık	çekme sargısı	çıktrak
çırakmak yeri	çubuk	dalgovan
deri tuluk	dombacık	dossebeti
döngürdek	dövgeç	dudakak
dulukçan	düz ağaç	eygi
fenekli uçurtma	galbur gözer	gandız
gar küreği	gara çapa	gazalgeç
gazgeç	gızak	gızılkap
golcuk	gök boncuk	guldam
guycek	hararı	kağrı oku
kasgeç	kege	kolcuk
koşku	körgü	kuş çatalı
kuş lastiği	künge tenekesi	küregeç
kürgü	lökürdek	mavtil
melengeç çomağı	nahtar	narane
nüzul	orta sepet	otramak
pıldırgeç	saban oku	sağaneç
sağmaç	saldırı	sekki
serçef	sığan	sımkıç
sıncık	sırık	soğgu
soğurmak	soğurgeç	sorageç
soramaç	sorameç	sorambaç
sorambeç	sorambiç	sorangeç
sorgu	sormeç	sundura
süngüldeç	süregeç	süregeç çabıtı
süregeç çapıtı	süreyeç	şaban kuşağı
şişgeç	tahta babıç	tañ davulu
tıkeç	tırkaraz	tiyara
tokak	tutageç/tutağgeç	uçurtmaç
uçurtman	ürülgen	ürüngeç
ürümbeç	üzengi daşı	yumurcak taşı/yumurcak daşı
yuvageç	yuvağaç	yuvağıcı
yuvalı	yuvarlak ağacı	yuvarlak taşı
yuveç	zülüfaltı	

Tablo 1: Derleme Sözlüğü'nde yer almayan kelimeler listesi

2. Demirci ağızlarında tespit edilip Derleme Sözlüğü'nde farklı bir anlamda kullanılan 69 madde başı kaydedilmiştir. Bu madde başları şunlardır: “ağızla, alık, asmak, bıçak, burgu, burunsalık, bürgü, bürüngeç, cacur, cura, çalka, çalkar, çalkı, çañ, çatal, çeki, çekke, çekki, çekme, çıkırık, değnek, direk, dizgin, dömbüldek, döveç, düvel, dümen, emzik, gergi, gındam, gulan, guli, haraş, ık, incak, iğnelik, ilgeç, ilmek, kanat, kapsak, kargı, kavuk, kekeç, koldam, kusgun, küçük, küllük, küre, nalça, sakandırık, saldırma, salıngaç, sallangaç, sallangeç, sap, seyle, sürüngeç, sürütme, tartı, teker, tıka, tok, tokuş, üfürük, ürgeç, yalak, yedekli, yonga, yumurcak.”

ağızla	çekme	ilgeç
alık	çıkırık	ilmek
asmak	değnek	kanat
bıçak	direk	kapsak
burgu	dizgin	kargı
burunsalık	dömbüldek	kavuk
bürgü	döveç	kekeç
bürüngeç	düvel	koldam
cacur	dümen	kusgun
cura	emzik	küçük
çalka	gergi	küllük
çalkar	gındam	küre
çalkı	gulan	nalça
çañ	guli	sakandırık
çatal	haraş	saldırma
çeki	ık	salıngaç
çekke	incak	sallangaç
çekki	iğnelik	sallangeç
sap	tıka	üfürük
seyle	tok	ürgeç
sürüngeç	tokuş	yalak
sürütme	yedekli	yonga
tartı	teker	yumurcak

Tablo 2: Derleme Sözlüğü ile Demirci ağzında farklı anlamda kullanılan kelimeler listesi

3. Demirci ağızlarında araç gereç yapımında ağırlıklı olarak kullanılan yapım ekleri şunlardır: -gaç, -geç (gazgeç, ilgeç, kasgeç, pıldırgeç, salıngaç, sallangaç, sallangeç, sürüngeç, tutageç, ürgeç); -lık, -lik, -luk, -lük (boyundurukluk, çanaklık, cangurluk, iğnelik, küllük); -gı, -gi, -gu, -gü (burgu, bürgü, eygi, gergi, kargı, soğgu); -ma, -me (saldırma, sürütme); -aç, -eç (döveç, kekeç); -mak, -mek (asmak, ilmek, otamak); -dırık, -dirik, -duruk, -dürük (boyındırık, sakandırık); -gın, -gin, -gun, -gün (kusgun); -gan, -gen (ürülgen) vb.

4. Belirtisiz isim tamlaması kuruluşunda 22 adet madde başı tespit edilmiştir: ayran testisi, bağbozan sepeti, bulaşık çapıtı, bulgur daşı, çamaşır tokusu, çekme sargısı, çırakmak yeri, gar küreği, kağrı oku, kuş çatalı, kuş lastiği, künye tenekesi, melengeç çomağı, saban oku, süregeç çabıtı, süregeç çapıtı, şaban kuşağı, tañ davulu, üzengi daşı, yumurcak taşı/yumurcak daşı, yuvarlak ağacı, yuvarlak taşı.

5. Sıfat tamlaması kuruluşuna sahip 8 madde başı bulunmaktadır: ak çapa, deri tuluk, düz ağaç, fenerli uçurtma, gara çapa, gök boncuk, orta sepet, tahta babıç.

6. İkilemelerle kurulmuş iki adet araç gereç adı tespit edilmiştir: çanak çölmek, galbur gözer.

Kaynakça

- Akar, A. (2009). Ağız sözlükleri: yöntem ve sorunlar-1. *Turkish Studies*, 4 (4), 1-8.
- Arslan, D. (2018). Eğirdir ve yöresi ağızlarından Derleme Sözlüğü'ne katkılar. *TÜRÜK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, 15, 358-363.
- Biray, N. (2009). Denizli ağzından Derleme Sözlüğü'ne katkılar. *Turkish Studies*, 4 (8), 747-776.
- Bulut, S. (2020). Alanya (Antalya) ağzından “Derleme Sözlüğü”ne katkılar. *Asos Journal*, 111, 117-144.
- Buran, A. (1996). Derleme Sözlüğü'ne katkılar. *Türk Dili*, 535, 38-43.
- Çakmak, C. (2022). *Demirci söz varlığı*. Gazi Kitabevi.
- Çakmak, C. (2024). Demirci ağzından Derleme Sözlüğü'ne katkılar-1 (bitkiler). *Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 67-88.
- Ömer Asım Aksoy vd. (Haz.). (2009) *Derleme Sözlüğü C. I-VI*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Güven, Ö. (2021). Zara (Sivas) ağzından Derleme Sözlüğü'ne katkılar II. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 5, 299-315.
- Oruç Aslan, B. (2018). Demirci halı dokumacılığında kullanılan terimler ve Derleme Sözlüğü'ndeki yeri. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 39, 65-72.
- Tuğluk, M. E. (2021). İlyas köyünden (Diyarbakır-Çüngüş) Derleme Sözlüğü'ne katkılar. *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 27, 145-157.
- <http://www.manisa.gov.tr/nufus-ve-dagilim> adresinden 09.05.2024 tarihinde alınmıştır.
- <http://www.sozluk.gov.tr> adresinden 17.06.2024 tarihinde alınmıştır.

Sorumlu Yazar / Corresponding Author: Prof. Dr. Cihan ÇAKMAK

Çatışma Beyanı / Conflict Statement: Yazar bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal ilişkisinin bulunmadığını, herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan etmiştir.

Etik Beyanı / Ethical Statement: Yazar bu makalede “Etik Kurul İzni”ne gerek olmadığını beyan etmiştir.

Destek ve Teşekkür / Support and Thanks: Yazar bu çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmadığını beyan etmiştir.

Yayımlanan makalede araştırma ve yayın etiğine riayet edilmiş; COPE (Committee on Publication Ethics)'nin editör ve yazarlar için yayımlanmış olduğu uluslararası standartlar dikkate alınmıştır.